

TA'LIM JARAYONINING PSIXOLOGIK ASOSLARI PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA

Termiz davlat pedagogika instituti Tabiiy fanlar fakulteti, Kimyo ta'lim yo'nalishi 1-kurs 101-guruh talabalari.

Qarshiyeva Yulduz

Obidjonova Ozoda

Annotatsiya: Pedagog faoliyatda psixologiyaning o'rni beqiyosdir. Chunki har bir pedagog dars o'tish jarayonida o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlarini bilishi, yangi mavzuni tushuntirayotganda ham umumpsixologik qonuniyatlarni hisobga olgan holatda darsni tashkil etishi ta'limning sifatiga ijobiy ta'sir etadi.

Kalit so'zlar: Ta'lim, o'rganish Individual-psixologiya, ta'lim mazmun mohiyati, o'qish jarayonlari, ta'lim.

Insonning hayotiy tajribalarini bilimlar, ko'nikmalar va malakalar tariqasida o'zlashtirishiga aloqador bo'lgan bir nechta tushunchalar mavjud. Bu o'quv faoliyati, ta'lim, o'qish va o'rganishdir. Bunday faoliyat kishiga, shu jumladan, bolaga ham atrof-muhitga moslashish, o'zining asosiy ehtiyojlari, shuningdek, aqliy o'sish va shaxsiy rivojlanish ehtiyojlarini qondirishga imkon beradi. Ta'lim psixologiyasida o'quv jarayonida xotira, tafakkur, nutq, xayol, irodaning roli, shuningdek, o'quvchilarning individual xususiyatlari (temperamenti, xarakteri, qiziqishlari), o'quv predmetlarining o'ziga xos tomonlari, ta'lim jarayonini boshqarishning psixologik tamoyillari va boshqalar o'rganiladi. Nemis psixologi V. Shtern: ta'lim psixik rivojlanishning orqasidan boradi va unga moslashadi, degan fikrni olg'a surgan edi. Bu fikrga qarama-qarshi rus psixologi L.S. Vigotskiy bolaning psixik rivojlanishida ta'lim va tarbiyaning yetakchilik roli bor, degan qoidani birinchi bo'lib ilgari surdi va uni: ta'lim rivojlanishdan oldinda boradi va uni o'z orqasidan ergashtirib olib boradi, deb aniq ifodalab beradi.

Ta'lim — bu aqliy yetilish jarayonini faqat bir qadar tezlatishga yoki sekinlashtirishga qodirdir, lekin u aqliy jihatdan yetilish jarayoniga hech qanday jiddiy ta'sir ko'rsata olmaydi. Demak, ta'lim rivojlanish qonunlariga bo'ysunishi kerak. Masalan, bolada mantiqiy tafakkur yetilmay turib, uni mantiqiy fikr yuritishga o'rgatish foydasizdir. Ta'limning turli bosqichlari bolaning tegishli psixologik imkoniyatlari pishib yetiladigan muayyan yoshidan qat'iy nazar bog'liqligi ana shundan kelib chiqadi. Ta'kidlash joizki, ta'lim yetakchi rolni bajaradi, ta'lim va rivojlanish esa o'zaro birbiriga bog'liqdir; ular alohida sodir bo'ladigan ikki jarayon bo'lmay, balki bir butun jarayondir.

O'qu faoliyati inson yangi bilim, ko'nikma va malakalar egallaydigan yoki mavjudlarini o'zgartiradigan, o'z obilyatlarini rivojlantiradigan, takomillashtiradigan jarayondir.

O'qish deganda bilim, ko'nikma va malakalarni egallash uchun qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan o'quvchi tomonidan amalga oshiriladigan o'quv harakatlari tushuniladi. Yuqorida ko'rib o'tilgan uch tushuncha ham o'quv faoliyati mazmuniga taalluqlidir. O'qishning natijasi haqida gapirilganda o'rganish tushunchasidan foydalaniladi.

O'rganish insonning o'quv faoliyati natijasida yangi psixologik sifat va xususiyatlarni o'zlashtirganligini bildiradi. Etimologik jihatdan bu tushuncha "o'rganmoq" tushunchasidan

kelib chiqqan bo'lib, individning ta'lim va o'qish natijasida o'rganishi mumkin bo'lgan barcha narsalarni o'z ichiga oladi. O'rganish va ta'lim orasidagi ikki muhim farqlarni ta'kidlab o'tamiz. Ta'lim o'rganishdan farqli ravishda rejali va ongli boshqariladigan tashkiliy jarayondir. O'rganish esa stixiyali ravishda ro'y beradi. O'qish o'quv faoliyatining tarkibiy qismi, o'quvchilarning faoliyati bilan bog'liq ravishdagi tashkiliy jarayon sifatida namoyon bo'ladi.

Ta'lim jarayonida ta'lim beruvchining vazifasi darsda o'quvchilarning faolligini yuzaga keltirishgina emas, balki o'quvchilarning darsda o'tiladigan materialni idrok etishga tayyor turishlarini kuzatish hamdir. Dars jarayonida o'quvchilarning diqqati o'zgarib turadi. O'qitish jarayonida bu qonuniyatlarni nazarda tutish, o'quvchilar diqqatini materialning asosiy jihatlariga hamda o'zlashtirilgan materialni takrorlashga jalb etish kerak. Umumiy psixologiya kursidan ma'lumki, iroda bu shaxsning o'z oldiga qo'ygan maqsadining aniqligi, uni amalga oshirish uchun intilishi, maqsad yo'lida ma'lum bir qarorga kelish tezligi va uni o'z vaqtida ijro etishi bilan belgilanadigan sifatidir. Ta'lim jarayonidagi o'quv materialiga bo'lgan diqqatning barqaror bo'lishida irodaviy zo'r berishning ahamiyati nihoyatda kattadir. Ta'lim jarayonidagi iroda o'quvchining maktab va uyda o'tkaziladigan mashg'ulotlarga tayyor turishida namoyon bo'ladi. O'quv materialini o'rganish, eslab qolish o'quvchining irodaviy zo'r berishiga bog'liq. Iroda o'quvchilarning fikrlash faoliyatlarida — masalani yechishga, qo'yilgan savolga javob topishga va hokazolarga intilishida namoyon bo'ladi. Binobarin, ta'lim jarayonida o'quv materialini idrok qilishning ahamiyati katta. Umumiy psixologiya kursidan ma'lumki, idrok bu narsa va hodisalarni sezgi organlariga ta'sir etishi natijasida ularning kishi psixikasida yaxlit obrazini paydo bo'lishidir. Idrok etish jarayoni ta'limning turli shakllarida, ya'ni o'qituvchining og'zaki hikoya qilishida, suhbat o'tkazishda, ma'ruza o'qishida, kino-dars, televizion parcha, sxemalar va ko'rgazmali qurollar ko'rsatish, ekskursiyalar o'tkazish, o'quvchining o'ziga darsliklar hamda boshqa qo'llanmalarni o'qitish jarayonida rivojlanadi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, idrokn tarkib toptirishda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish nihoyatda muhimdir. Chunki, fazoni, vaqtni va harakatlarni idrok etishda ham yosh xususiyatlarda turli farqlar mavjud bo'ladi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilishga qiziqishlari g'oyat katta rol o'ynaydi. Ma'lumki, qiziqish o'quvchilarning emotsional bezagi, biror buyumni, biror faoliyatni tanlash munosabati va yo'nalishidir. Ma'lumki, psixologiyada o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi qiziqishining ikki turi aniqlanadi. Birinchisi, bevosita, ikkinchisi bilvosita qiziqish. Har bir o'qituvchi o'z o'quvchilarida o'z faniga nisbatan bilvosita qiziqishni tarkib toptirishga harakat qiladi. Qiziqishlar orqali o'quvchilarda ta'limga faol munosabat namoyon bo'ladi. Psixologiyada qiziqish — bu shaxsning o'zi uchun qimmatli yoki yoqimli bo'lgan muayyan narsa yoki hodisalarga munosabatidir. Qiziqishlar shaxsning muhim va individual xususiyatlaridan biri bo'lib hisoblanadi. Qiziqishlar o'quvchilar hayotida katta rol o'ynaydi. Ular o'quv faoliyatini faollashtiruvchi asosiy turtkilar — motivlardir. Qiziqishlar maktab o'quvchisiga fan asoslarini yaxshiroq o'zlashtirib olishlariga, aqliy qobiliyatlarning o'sishiga, bilim doirasining kengayishiga imkon beradi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, O'qituvchilarning vazifasi o'quvchini qiziqtirib qolgan ishning o'zi bilan shug'ullanishga imkon yaratishgina emas, balki undagi qiziqishlarni chuqurlashtirish va kengaytirish, ta'sirchan qilish, shuningdek, qiziqishlarining markaziga aylanib qolgan faoliyat bilan shug'ullanish istagini, maylini shakllantirishda iborat. Ma'lumki, o'quvchilarga taklif etiladigan axborotlar aqlbovar qilmaydigan darajada tezlik bilan ko'payib bormoqda. Shuningdek, ularning juda tez eskirib qolib, yangilashni taqozo etishi ham o'z-o'zidan ma'lum bo'lmoqda. O'quvchilarning hamisha yangilanib turadigan axborotlarni

mustaqil ravishda o'zlashtirib borishi va o'qishni bitirib ketganidan keyin, kishiga jadal sur'atlar bilan o'sib borayotgan fan-texnika taraqqiyotidan orqada qolib ketmaslik imkoniyatini beradigan qobiliyatlar taraqqiyotini beruvchi tafakkur sifatlarini tarkib toptirish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ashurova, S., & Numonova, A. (2023). THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN FORMING TEACHERS' PEDAGOGICAL ABILITY. *Academia Repository*, 2(11), 46-53.

2. Ашурова, Ш. (2023). Оилада эр-хотин муносабатларини мувофиқлаштиришнинг ўзбек психологлари томонидан таҳлил қилиниши. *Современные тенденции психологической службы в системе образования: теория и практика*, 1(1), 67-71.21.

4. qizi Ashurova, S. F. (2023). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNI PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK QO 'LLAB-QUVVATLASHDA PSIXOLOGIK XIZMATNING O 'ZIGA XOS JIHATLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(9 SPECIAL), 418-421.

5. qizi Ashurova, S. F. (2023). OILADA YOSHLARNING SOG 'LOM TURMUSH TARZIGA MUNOSABAT SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(10 SPECIAL), 32-35.

8. Ashurova, S. F., & qizi Karimova, M. N. (2023). OILADA O 'SMIRLARNING SOG 'LOM TURMUSH TARZI VA OILAVIY HAYOT HAQIDAGI TASAVVURLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK OMILLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 363-368.

9. a, S. (2023). SOG 'LOM PSIXOLOGIK TURMUSH TARZI TO 'G 'RISIDAGI TASAVVURLARINING SHAKLLANISHI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 3(1).

10. qizi Karimova, M. N., & Ashurova, S. F. (2023). PROFESSIONAL TA'LIMDA TAHSIL OLAYOTGAN QIZLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH VA ULARDA SOG 'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK ASOSLARI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(5), 369-373.

11. Nematullaeva, S. (2023, April). The role of play therapy in a child's life. In *Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 1, pp. 9-10)*.

12. Имонова, М. Б. (2023). Важность сестровых отношений в личном развитии. *formation of psychology and pedagogy as interdisciplinary sciences*, 2(22), 120-123.

13. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. *Open Access Repository*, 9(10), 99-102. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553>

14. Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. *Open Access Repository*, 9(10), 99-102. Retrieved from <https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553>

15. Usmonova Saboxat Erkinovna. (2023). METHODOLOGY OF SPIRITUAL, ETHICAL AND ECOLOGICAL EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS. *Intent Research Scientific Journal*, 2(9), 170-176. Retrieved from <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/216>

16. Usmonova, S. (2023). BOSHLANGICH SINIF OQUVCHILARINI MA'NAVIY AXLOQIY EKOLOGIK TARBIYALASH METODI. *Interpretation and Researches*, 1(1). извлечено от <https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/870>

17. Usmonova Saboxat Erkinovna. (2023). METHODOLOGY OF SPIRITUAL, ETHICAL AND ECOLOGICAL EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS. *Intent Research Scientific Journal*, 2(9), 170-176. Retrieved from <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/216>